

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»**

КОМАРНИЦЬКА ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 342.951:351.713

**ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор
Личенко Ірина Олександрівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Навчально-науковий інститут права, психології та
інноваційної освіти, завідувач кафедри цивільного
права та процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кузьменко Оксана Володимирівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», в.о. завідувача кафедри
адміністративного та фінансового права,
Заслужений діяч науки і техніки;

доктор юридичних наук, професор
Суббот Анатолій Іванович,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова,
професор кафедри європейського
та міжнародного права;

доктор юридичних наук, професор
Стрельченко Оксана Григорівна,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри публічного управління та
адміністрування.

Захист відбудеться «28» вересня 2021 р. о 10-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розісланий «27» серпня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Втілення в життя основних засад фінансово-економічної безпеки держави можливе завдяки цілеспрямованому та постійному впливу на основні аспекти функціонування економічної інфраструктури з урахуванням всіх загроз й можливих наслідків. Фінансово-економічна сфера є складним економіко-правовим феноменом, що уособлює різноманітні галузі життєдіяльності суспільства, постає специфічною галуззю людської діяльності задля розвитку інтересів членів соціальної спільноти з приводу формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту.

Делікти у фінансово-економічній сфері за своєю природою різноманітні, їхній характер достатньо динамічно змінюється, перелік постійно розширюється, виникають нові способи здійснення таких правопорушень. Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні становить вагому загрозу фінансово-економічній безпеці держави, що є складовою національної безпеки України загалом. Вони є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів публічного управління у сфері фінансово-економічних відносин, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Різноманіття деліктів у фінансово-економічній сфері потребує широкого кола засобів протидії, дедалі ширшого залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Воно заставляє переосмислити систему адміністративно-правових засобів протидії таким деліктам.

Незважаючи на здійснюваний процес оновлення чинного законодавства щодо протидії таким правопорушенням, питання профілактики цих деліктів залишилося поза увагою законодавця та наукової спільноти загалом.

У сучасних умовах удосконалення фінансово-економічної системи вкрай важливим завданням сучасної юридичної науки є формування системою заходів

соціального, спеціального, індивідуального характеру, спрямованих на профілактику деліктної діяльності у фінансово-економічній сфері.

Вагомий внесок в розробку проблеми протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері внесли науковці, дослідження яких стосувалися окремих підсистем фінансово-економічної сфери. Серед таких В. Андрієнко, А. Апаров, О. Гетьманець, О. Колісник, Ю. Соколов, Ю. Постолєнко, В. Іщенко, І. Темовєєва, Ю. Іванов й інші автори.

Різноманітні деліктні прояви у фінансово-економічній сфері були предметом наукового дослідження Д. Кобелька, К. Прохорова, Ю. Ярмоленка А. Бойка, Т. Скакун, Я. Мочкоша, А. Клочка, С. Лепського, В. Нежевело, О. Кукшинова, О. Тихонова, І. Маслія, Г. М. Тропіна, С. Ващенко та інших.

Серед дослідників проблем профілактики адміністративних правопорушень в сучасних умовах суспільно-правових трансформацій слід відзначити таких вітчизняних авторів, як С. Соха, К. Ігошев, В. Устинов, О. Макаренко, І. Стахура, Є. Дубовий, В. Фелик, І. Личенко, У. Русанок та інші.

Проблемі профілактики адміністративних правопорушень фінансового та економічного характеру присвятили свої праці Н. Шмігельська, Н. Кантор, В. Васильєва, О. Резнік, Ю. Поптанич та інші.

Теоретичною основою дослідження проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері стали праці таких вчених, як В. Авер'янов, М. Бліхар, Н. Бортник, Т. Гарасимів, В. Дудченко, В. Колпаков, О. Кузьменко, М. Корнієнко, О. Користін, Я. Лазур, В. Ортинський, О. Остапенко, А. Селіванов, Л. Сопільник, О. Стрельченко, А. Суббот, В. Чорна та інші.

Водночас науковий доробок представленого широкого переліку вітчизняних та іноземних дослідників не стосувався комплексного аналізу питання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Усе ще надзвичайно актуальним залишається з'ясування теоретико-правових та адміністративно-правових засад профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначення сучасних проблем профілактики правопорушень у цій сфері та шляхів їх подолання з огляду на зарубіжний досвід.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертацію виконано відповідно до положень Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. № 2623-III, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474, Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019 від 30 вересня 2019 року. Дисертаційна робота спрямована на втілення пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., ухвалених Національною академією правових наук України 03 березня 2016 р., реалізацію наукового напрямку Навчально-наукового інституту

права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», схваленого Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24 червня 2014 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексний аналіз профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначення проблем її організації та реалізації, шляхів їх подолання засобами адміністративного права.

З огляду на поставлену мету визначено такі *завдання*:

- визначити наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та методологію цього дослідження;

- сформулювати понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру;

- схарактеризувати систему правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні;

- з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації;

- визначити правову природу адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, складових системи цих засобів;

- встановити зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері (щодо правопорушень у бюджетній, податковій, митній, банківській сферах);

- визначити зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері (щодо правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності; правопорушень, що посягають на власність; адміністративних деліктів у сільському господарстві);

- схарактеризувати сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання;

- з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

Предмет дослідження – профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, правові засади її організації та реалізації засобами адміністративного права.

Методи дослідження. Методологічна основа роботи стала запорукою аргументації та конкретизації предмета дослідження, дозволила здійснити належне обґрунтування основних положень дисертації

Методологічну основу дослідження склали філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання.

Методи аналізу і синтезу дозволили з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації (*підрозділи 2.2, 2.3*). За їх допомогою визначено правову природу різних засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*підрозділ 2.3*), виокремлено основні прояви правопорушень у фінансовій та економічній сфері (*підрозділ 2.1*). *Логіко-семантичний* метод дозволив уточнити зміст понятійно-категоріального апарату дослідження (*підрозділ 1.3*). *Історико-правовий метод* став запорукою виокремлення тенденцій розвитку вітчизняного законодавства щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*), трансформації органів публічного управління, що її реалізують (*підрозділ 2.4, Розділи 3, 4, 5*). Єдність складових елементів фінансово-економічної сфери представлено з використанням *діалектичного методу*. Його застосування дозволило сформулювати висновки щодо трансформації сучасних адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*), виявити особливості формування системи суб'єктів профілактики цих деліктів (*Розділи 3, 4, 5*). *Функціональний метод* став запорукою деталізації обсягу, характеру і змісту діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*). За допомогою методу класифікації представлено класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні (*підрозділ 2.1*), засобів профілактичного впливу (*підрозділ 2.3*). Використання статистичного та соціологічного методів дало змогу проаналізувати емпіричну інформацію та виокремити суттєві емпіричні дані. *Формально-логічний метод* застосовано для з'ясування особливостей нормативно-правового врегулювання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*). *Порівняльно-правовий метод* дозволив з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*підрозділ 5.2*). *Загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання* дали можливість сформулювати понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру (*підрозділ 1.3*).

Емпірична база дисертації охоплює статистичну інформацію, узагальнення практичної діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у

фінансово-економічній сфері за 2018-2021 рр, результати анкетування 400 громадян та 100 посадових осіб органів публічного управління з Львівської, Київської, Закарпатської, Хмельницької областей.

Наукова новизна одержаних результатів визначена актуальністю теми дисертаційної роботи, зумовлена тим, що у дисертації вперше представлено комплексний аналіз профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначено проблеми її організації і реалізації засобами адміністративного права та шляхи їх подолання з огляду на результати досліджень представників вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, обрану емпіричну та нормативно-правову бази.

У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень, висновків, рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, мають важливе теоретичне та практичне значення:

уперше:

- запропоновано авторський підхід до визначення поняття профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері як багаторівневої системи заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення;

- обґрунтовано дефініцію категорії «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері» з огляду на лінгво-юридичний зміст термінів «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»;

- з'ясовано нові тенденції трансформації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

- представлено основні різновиди сучасних проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та запропоновано шляхи їх подолання;

- обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII, частини першої ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, частини 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу

України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227, розробки Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років задля підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

удосконалено:

- класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері;
- визначення особливостей профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;
- підхід щодо дефініювання та виокремлення різновидів адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

- науковий аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

- визначення ознак профілактики протиправної діяльності у бюджетній, податковій, митній, банківській сфері;

- положення щодо змісту та різновидів адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері;

- адміністративно-правову характеристику профілактики правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності, сфері власності, у сільському господарстві;

- напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

набуло подальшого розвитку:

- систематизація наукових праць що формують наукознавчу основу здійсненого дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

- теоретико-правові положення щодо змісту категорій «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»;

- обґрунтування потреби інституційних змін в системі органів публічного управління, що є суб'єктами профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

- обґрунтування потреби налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері;

- встановлення причин деліктної поведінки у податковій сфері;

- визначення доцільності впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю;

- обґрунтування пропозиції щодо розроблення Закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» з метою підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

– обґрунтування потреби удосконалення процедур управління якістю заходів державного фінансового контролю та функціональної спроможності суб'єктів їх реалізації.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи зумовлене актуальністю та науковою новизною дослідження та полягає в тому, що його результати, положення, висновки, пропозиції відзначаються науково-теоретичним і практичним значенням й можливістю використання у:

– *науково-дослідній сфері* – задля наукового обґрунтування напрямів удосконалення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Львівського інституту ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 16.08.2021 р.*);

– *навчальному процесі* – задля удосконалення викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність» та з метою підготовки підручників, посібників, методичних рекомендацій, викладання лекційного матеріалу та проведення семінарських занять з цих навчальних дисциплін (*довідка про використання в навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» результатів дисертаційного дослідження від 26.08.2021 р. № 67-01-1504; акт впровадження результатів дисертації Львівського державного університету внутрішніх справ від 20.08.2021 р. № 42*);

– *правотворчій сфері* – для покращення нормативно-правової основи профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

– *правозастосовній діяльності* – для покращення практичної діяльності суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері (*довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції у Львівській області від 26.08.2021 р. № 1506/15/01-21; довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 19.08.2021 р. № 01-28/3/2021*).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної роботи, положення і висновки, в ній представлені, отримані особисто як результат власних наукових досліджень. У випадку використання результатів наукових досліджень інших авторів наявні відповідні посиланнями на використані джерела.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у доповідях на таких конференціях та науково-практичних заходах, а саме: «*Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів*» (м. Львів, 15 травня 2017 року); «*Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*» (м. Львів, 19 травня 2017 року); «*Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*» (м. Львів, 31 жовтня 2017 року); «*Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*» (м. Львів,

27 квітня 2018 року); *«Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи»* (м. Львів, 23 листопада 2018 року); *«Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи»* (м. Львів, 19 квітня 2019 року); *«Права людини та національна безпека»* (м. Львів, 10 грудня 2019 року); *Адвокатура в умовах сучасних змін* (м. Львів, 09 жовтня 2020 р.); *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* (Львів, 16 жовтня 2020 р.); *«Scientific achievements of modern society»* (Liverpool, November 6-7, 2019); *«Dynamics of the development of world science»* (Vancouver, April 15-17, 2020); *«Topical issues of the development of modern science»* (Sofia, May 6-8, 2020); *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends* (Lublin, October 30-31, 2020); *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice* (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021).

Публікації. У 38 наукових публікаціях авторки повністю відображені основні результати дисертації, з них 3 – монографії, 2 – статті Web of Science, 19 статей у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, а також 14 тезах доповідей на конференціях та інших науково-практичних заходах, які констатують апробацію результатів дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 19 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (603 найменування) та додатків (на 33 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 497 сторінок, з них 373 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, завдання роботи, об'єкт, предмет та інші загальні характеристики роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права»* окреслено наукознавчу основу дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Вона дає змогу пізнати зміст та проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, сучасні тенденції наукового пошуку щодо визначення закономірностей становлення цієї категорії, наукових підходів до її визначення, специфіки теорій та тверджень, дотичних до предметного поля дослідження, системи сучасних підходів до ідентифікації особливостей фінансово-економічної сфери, окреслення специфіки правопорушень у фінансово-економічній сфері, профілактики деліктів

фінансово-економічного характеру, правового статусу суб'єктів профілактики таких правопорушень. Історіографічна компонента наукознавчої основи дослідження є віддзеркаленням процесу зародження і нагромадження наукових знань щодо фінансово-економічних трансформацій в державі на шляху посилення захисту фінансово-економічних інтересів держави та суспільства. Визначено основні блоки наукові дослідження, які стосуються проблеми профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. Представлено їх ґрунтовний аналіз.

У підрозділі 1.2 *«Методологія дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права»* окреслено методологічну основу дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Вона представлена системою філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, серед яких: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання. Ця методологічна основа наукової роботи стала запорукою аргументації та конкретизації предмета дослідження, дозволила здійснити належне обґрунтування основних положень наукової роботи.

У підрозділі 1.3 *«Понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру»* сформульовано понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. Окрема увага присвячена дефініюванню та визначенню лінгво-юридичного змісту термінів «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень». Акцентовано, що тандем фінансової та економічної систем життєдіяльності українського суспільства не випадковий. Економічна система держави є складною системою, в якій фінансам відведено провідне місце. Саме останні забезпечують гарантування належного формування та використання фондів фінансових ресурсів, задоволення інтересів суспільства та окремих громадян. Встановлено, що фінансово-економічна сфера є поліструктурною категорією, що відображає сукупність умов, середовище, сукупність суспільних відносин, що стосуються цілеспрямованого впливу держави на функціонування економічної інфраструктури, забезпечення формування, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій, тощо.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні» представлено класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні. Основними критеріями цієї класифікації обрано зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складів таких деліктів, ознака «суспільної небезпеки» та специфіка характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів. З'ясовано, що загалом інституційна структура системи представлених деліктів не є сталою. З ускладненням фінансово-економічних відносин, розвитком технологій та змінами в сфері публічного управління процес управління фінансами, здійснення діяльності у сфері економіки еволюціонує та водночас удосконалюється сфера деліктних проявів фінансово-економічного характеру. Представлено ґрунтовний аналіз основних ознак системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні.

У підрозділі 2.2 «Поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації» встановлено, що профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, стабільність банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, порушення фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення. Визначено особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, завдання та форми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Наголошено, що загалом профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть набувати значення причин й умов здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері» деталізовано зміст

адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, акцентовано, що система цих засобів проявляється у єдності правового інструментарію та форм правореалізаційної практики у сфері економіки та фінансів. Складовими системи цих засобів є засоби-регулятори, зокрема норми, положення чинного законодавства, явища правової форми, зокрема адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері. Особливе значення, з огляду на важливість виховного, мотиваційного аспектів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають явища суб'єктивної сторони правової діяльності (правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, тощо). Важливим в аспекті дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є диференціація правових засобів за формою впливу на загальні та спеціальні. Наголошено, що адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері широко реалізуються органами публічного управління (Міністерством фінансів України, Рахунковою палатою, Державною казначейською службою України, Державною службою фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальними органами (ДПС), митними органами, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державною аудиторською службою, НБУ, Державною службою фінансового моніторингу України, Національним антикорупційним бюро України, правоохоронними органами, судами), органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та самими громадянами.

У підрозділі 2.4 «Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності» з'ясовано, що система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які самі виступають учасниками фінансових правовідносин. До переліку суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансовій сфері належать Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальні органи (органи ДПС), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, митні органи, Державна аудиторська служба України, Національний банк, Пенсійний фонд України і Фонд соціального страхування України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба фінансового моніторингу України, Національне антикорупційне бюро України, правоохоронні органи, їхні посадові особи Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди, громадські організації, громадяни та інші суб'єкти. Зважаючи на множинність суб'єктів системи профілактики

адміністративних правопорушень, запропоновано їхній поділ у досліджуваній сфері за структурою суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, за наявністю компетенції (функціональним призначенням) щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері; за рівнем реалізації профілактичних функцій; за специфікою структурно-організаційної характеристики цих суб'єктів.

Визначаючи суб'єктів, реалізація заходів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері яких є найефективнішою, 39% громадян та 22% посадових осіб органів публічного управління, опитаних в рамках анкетування за темою дисертації, визнали, що це – правоохоронні органи. Натомість 26% громадян та 39% посадових осіб органів публічного управління вважають, що ними є органи державного фінансового контролю. Також наявний високий рівень довіри до комерційних організацій та інших юридичних осіб, що функціонують у фінансово-економічній сфері (комерційних банків, кредитних спілок, страхових організацій, тощо) як суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (підтримали 29% опитаних громадян та 34% посадових осіб). Також 6% громадян та 5% посадових осіб вважає ефективною діяльність громадських організацій та громадян у означеній сфері.

Розділ 3 «Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері» доведено, що система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері стосується регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, зокрема адміністративних правопорушень, деталізованих у КУпАП, та фінансових правопорушень, склад яких визначено у змісті Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06 липня 1995 р. № 265/95-ВР та інших нормативно-правових актів. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують чинники, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Такі засоби втілюються через кілька рівнів та широке видове різноманіття таких заходів. Законодавець закріплює можливість здійснювати перевірку грошових та бухгалтерських документів, звітів, кошторисів, що містять дані про надходження і витрачання коштів, проводити перевірки фактичної наявності цінностей,

вимагати надання результатів інвентаризацій основних фондів, обліку товарно-матеріальних цінностей, результатів розрахунків, реалізувати огляд речей, контролю якості формування показників бюджетів місцевого самоврядування, інформації про потреби закупівлі, про технічні і якісні характеристики предмета закупівлі, його вартість при наданні адміністративних послуг, відвідування підприємств, установ і організацій, призупиняти видаткові операції, тощо. Особливістю цих засобів є спрямованість на діяльність широкого кола суб'єктів, серед яких посадові особи міністерств, інших органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних фондів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установ, банків, підприємства, установ, організації.

За результатами проведеного за темою дисертаційного дослідження анкетування встановлено, що значна кількість респондентів вважає, що правопорушення у податковій сфері завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам (підтримали 31% опитаних громадян та 37% посадових осіб). Великий відсоток опитаних громадян стверджує, що вкрай небезпечними для держави є саме бюджетні делікти (29% опитаних громадян та 28% посадових осіб). Митні делікти визнано такими, що завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам 27% опитаних громадян та 21% посадових осіб, а делікти у банківській сфері – 13% опитаних громадян та 14% посадових осіб.

У підрозділі 3.2 «Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права» сформульовано визначення профілактики правопорушень у бюджетній сфері. Обґрунтовано висновок, що правопорушення у бюджетній сфері становлять широкий перелік протиправних діянь, деталізованих у Бюджетному кодексі України та КУпАП. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері є багаторівневою системою заходів, які реалізуються системою державних, недержавних органів, установ, організацій та самими громадянами задля встановлення причин, умов вчинення адміністративних проступків та бюджетних правопорушень як різновиду фінансових правопорушень, щодо формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, склад яких окреслений у КУпАП та БК України, для мінімізації або нейтралізації впливу діянь, що породжують такі делікти, визначення шляхів, засобів потрібного для цього впливу на діяльність потенційного правопорушника. Вона спрямована на забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, зокрема виявлення фактів незаконності, недоцільності та неефективності діяльності органів публічного управління у сфері формування, розподілу та використання грошових фондів, порушення бюджетної дисципліни, встановлення причин та умов таких порушень, закономірностей виникнення системних порушень у бюджетній сфері та підвищення ефективності функціонування фінансів загалом. Ця профілактика стосується правопорушень, що можуть набувати форму дій або бездіяльності, незаконної дезінформаційної, організаційної, управлінської, нормотворчої,

корупційної та іншої діяльності. Загальносоціальний профілактичний вплив реалізується через втілення в життя державних планів і програм економічного, соціального характеру загальнодержавного чи регіонального рівня, заснованих на стратегії розвитку регіону. Індивідуальний профілактичний вплив спрямований на діяльність широкого кола суб'єктів, які є посадовими особами розпорядника та одержувачів бюджетних коштів.

У підрозділі 3.3 «Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права» з'ясовано, що профілактика правопорушень у податковій сфері стосується протидії правопорушенням щодо справляння та адміністрування сплати податків, зборів, порядку реалізації прав платників податків і зборів, прав, обов'язків, компетенції контролюючих органів та суб'єктів адміністрування податків, зборів, іншим порушенням податкового законодавства. Профілактичний та попереджувальний вплив досягається завдяки гарантуванню балансу між правовими можливостями та інтересами платників податків і стабільністю бюджетної системи, компетенцією податкових та інших контролюючих органів, можливістю задоволення інтересів держави і суспільства загалом. Задля покращення профілактичного впливу на податкові правовідносини слід визначити пріоритетні напрями потрібних правових та організаційних змін. Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права потребує скоординованої діяльності суб'єктів податкового контролю, правоохоронних органів та громадськості задля нейтралізації економічних, правових, моральних, організаційних, технічних та інших причин вчинення деліктів, що стосуються порушення порядку справляння та адміністрування сплати податків, зборів, порядку реалізації прав платників податків і зборів, прав, обов'язків, компетенції контролюючих органів та суб'єктів адміністрування податків, зборів, іншого порушення податкового законодавства. Впровадження інформаційно-аналітичних систем збору інформації про деліктну діяльність є вкрай потрібною задля удосконалення профілактики правопорушень в податковій сфері. Розширення можливостей комп'ютерної обробки інформації про об'єкти податкового контролю, ризики в податковій сфері, причини та умови можливих правопорушень є запорукою ефективної протидії деліктам податкового характеру. Також важливим є налагодження співпраці та покращення комунікації фіскальних органів з громадськими організаціями, підприємницькими об'єднаннями, правоохоронними органами, урізноманітнення форм і методів профілактичної роботи, розширення застосування методу переконання та стимулювання платників податків до законслухняної діяльності, інформаційних технологій для виявлення деліктної поведінки в податковій сфері, розширення форм та методик навчання посадових осіб, які забезпечують адміністрування податків та зборів, розробка та впровадження програм підвищення кваліфікації таких посадових осіб, зменшення навантаження та сприяння подоланню «професійного вигорання» в ході виконання ними службових обов'язків, тощо.

У підрозділі 3.4 «Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права» подано розгорнутий аналіз профілактики фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права. З'ясовано, що вагома частина правопорушень в митній сфері пов'язана з невиконанням вимог митно-тарифного регулювання ЗЕД. Перебування під митним контролем та митне оформлення пов'язане з реалізацією митно-тарифного регулювання та сплатою податків та зборів за переміщення товарів через митний кордон. Тому вчинення правопорушень у митній сфері завдає фінансової шкоди державі. Встановлено, що система профілактики митних правопорушень фінансового характеру передбачає широкий перелік заходів протидії різним правопорушенням щодо переміщення товарів через митний кордон, що спрямовані як на попередження, так і припинення деліктної поведінки, яка завдає шкоди фінансовим інтересам нашої держави. Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права є особливим напрямом протидії правопорушенням фінансового характеру, має на меті встановлення причин і умов вчинення таких адміністративних проступків митного та митно-тарифного характеру, нейтралізації чинників, які визначають таку діяльність як протиправну, реалізацію попереджувального впливу на митні та митно-тарифні відносини і здійснення попередження і припинення деліктів, що з ними пов'язані. Досягнення потрібного результату можливе лише через комплексне застосування заходів загального, спеціального та індивідуального характеру до правопорушників, ефективної ідентифікації ризиків виникнення деліктної поведінки в митній сфері, автоматизації та інформатизації процесів митного контролю та оформлення, налагодження комунікації з митними і контролюючими органами інших держав, організації спільних спеціальних операцій щодо профілактики таких деліктів, апробації кращого іноземного досвіду протидії митним деліктам фінансового характеру, тощо. З цього слід використати досвід США, Сінгапуру, Великої Британії та Швеції у формуванні системи, здатної ефективно протидіяти порушенням митних правил.

У підрозділі 3.4 «Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права» представлено результати наукового аналізу профілактики правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. Адміністративні делікти банківського характеру становлять важливу частину фінансово-економічних проступків. Видові прояви цих діянь різноманітні. Вони можуть набувати ознаки активної чи пасивної протиправної діяльності, що завдає шкоди функціонуванню всієї банківської системи. Ознаками профілактики протиправної діяльності у банківській сфері, є такі: 1) профілактика адміністративних правопорушень у банківській сфері стосується різних видів протиправних діянь, які завдають істотних збитків не лише комерційним банкам та кредитним установам, що діють в рамках загального грошово-кредитного механізму у сфері банківського кредитування, але й вкладникам, загалом справляють негативний вплив на економіку держави,

завдають шкоди державним інтересам, що пов'язані з уникненням інфляційних процесів, сприяють знеціненню національної валюти; 2) система досліджуваних правопорушень стосується деліктної поведінки як працівників банку (службових осіб, серед яких можуть бути керуючі банком; їх заступники, начальники кредитного управління; їхні заступники, кредитні інспектори та операціоністи), які зловживаючи службовим становищем завдають шкоди банківським установам чи окремим клієнтам, так і протиправної діяльності клієнтів банку чи третіх осіб, які порушують порядок здійснення банківської діяльності; 3) правопорушення у банківській сфері справляють полісистемний негативний вплив, деструктуючи інші системи (бюджетну, податкову, валютну); 4) банківська сфера є відносно «закритою» від різних контрольних впливів органів публічного управління, що слід враховувати при планування профілактичних заходів впливу.

Розділ 4 «Профілактика правопорушень у економічній сфері засобами адміністративного права» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері» доведено, що адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері є важливою системою інструментів адміністративного права, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, нейтралізацію чинників, що негативно на неї впливають, порушують економічні права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, припинення деліктної поведінки в економічній сфері. Встановлено, що правопорушення в економічній сфері, на профілактику яких спрямовуються засоби адміністративного права, можна класифікувати за низкою критеріїв, визначальними серед яких є об'єкт цих адміністративних правопорушень, джерела фіксації складів адміністративних деліктів, специфіка складу таких правопорушень, характер заподіяної шкоди, специфіка об'єктивної сторони проступку (дія чи бездіяльність). Аналізуючи те, правопорушення у якому сегменті економічної сфери завдають особливої шкоди державним та суспільним законним інтересам, правам та законним інтересам громадян, найбільше опитаних за темою дисертації респондентів вказали на делікти у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності (33% опитаних громадян та 32% посадових осіб), 27% громадян і 38% посадових осіб вважають, що це проступки у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, 14% опитаних громадян і 12% посадових осіб вказали на те, що ними є делікти щодо сільського господарства, а 26% громадян і 18% посадових осіб вважають, що найбільшої шкоди завдають делікти у сфері власності.

У підрозділі 4.2 «Профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів засобами адміністративного права» з'ясовано, що профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів

засобами адміністративного права є важливим напрямом профілактичного впливу щодо економіки, оскільки вона спрямована на формування безпечних, стабільних умов для розвитку економіки, належна її реалізація здатна усунути чинники, що впливають на ефективність багатьох економічних процесів, що, хоч не розглядаються в контексті промисловості, будівництва та енергетики, проте перебувають під їх постійним впливом, зумовлюються станом цих сфер економіки країни. В системі досліджуваних деліктів є три їх різновиди: 1) адміністративні правопорушення у сфері промисловості; 2) адміністративні делікти в сфері будівництва; 3) адміністративні проступки, що стосуються використання паливно-енергетичних ресурсів. Представлено особливості діяльності окремих суб'єктів профілактики правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, зокрема Державної служби України з питань праці, Державної архітектурно-будівельної інспекції України, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України та інших.

У підрозділі 4.3 «Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права» визначено правові засади профілактики правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права.

Суб'єктами здійснення профілактичного впливу є органи публічного управління, які діють на чітко визначеній нормативній основі та мають зафіксовані у нормативно-правових актах повноваження профілактичного характеру щодо попередження та припинення незаконних дій у сфері надання послуг та здійснення діяльності підприємницького характеру, розрахунків та валютних операцій, антимонопольного законодавства та законодавства про економічну конкуренцію. Особлива увага присвячена правовому статусу Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної інспекції України з контролю за цінами, Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Антимонопольного комітету України, Національної поліції України як суб'єктів профілактичного впливу в означеній сфері. Також до таких суб'єктів належать громадські ради при органах влади, громадські організації та самі суб'єкти підприємницької діяльності, громадяни.

Їхня діяльність спрямована на попередження та припинення діяльності осіб, що негативно впливає на гарантований державою порядок надання послуг та здійснення підприємницької діяльності (ст. 155, 156-1 КУпАП), окремих її різновидів (ст. 156, 156-2, 156-3, 156-4, 160, 161, 164-14 КУпАП); порядок отримання дозволів, ліцензій, здійснення дозволених видів підприємницької діяльності (ст. 164-16, 166-12 КУпАП), порядок розрахунків та валютних операцій (ст. 155-1, 162, 162-1, 163-15, 164-4 КУпАП), антимонопольного регулювання (ст. 156-3, 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП), надання адміністративних послуг суб'єктам господарювання (ст. 166-3 КУпАП, 166-21, 166-24, 166-

27 КУпАП). Цей надзвичайно широкий перелік протиправних діянь, розміщених у главі 12 КУпАП, згруповано у кілька блоків. Перший блок цих деліктів стосується порушення технологічних правил надання послуг та здійснення певної діяльності підприємницького характеру (ст. 155, 156-1 КУпАП), другий – порушення правил та порядку здійснення окремих видів підприємницької діяльності (ст. 156, 156-2, 156-3, 156-4, 160, 161, 164-14 КУпАП); третій – підприємницької діяльності без дозволів, ліцензій, здійснення заборонених видів підприємницької діяльності (ст. 164-16, 166-12 КУпАП), до четвертого блоку слід віднести делікти щодо порушення порядку розрахунків та валютних операцій (ст. 155-1, 162, 162-1, 163-15, 164-4 КУпАП), до п'ятого – порушення антимонопольного законодавства та законодавства про економічну конкуренцію (ст. 156-3, 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП), а до шостого – незаконні дії щодо підприємців (ст. 166-3 КУпАП, 166-21, 166-24, 166-27 КУпАП).

Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності здійснюється на таких принципах, як законність, диференційований підхід, поєднання загальних та індивідуальних заходів профілактики деліктів, підконтрольність органам публічного управління, ідея домінування інтересів споживачів над інтересами підприємців та захисту прав підприємців від неправомірних дій органів публічного управління, системність, співмірність, плановість та прогнозування та інші.

У підрозділі 4.4 «Профілактика правопорушень, що посягають на власність, засобами адміністративного права» наголошено на важливості профілактичної діяльності щодо деліктних проявів у сфері власності. Серед деліктів у сфері власності, профілактика яких реалізується засобами адміністративного права, виділено порушення права державної власності на надра (ст. 47 КУпАП), порушення права державної власності на води (ст. 48 КУпАП), порушення права державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП), порушення права державної власності на тваринний світ (ст. 50 КУпАП), дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП), порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2), порушення прав на геопросторові дані та метадані (ст. 51-4 КУпАП). Серед суб'єктів, наділених повноваженнями у цій сфері, виокремлено органи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі праці, спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузях водного господарства, геології та використання надр, органи рибоохорони, органи лісового господарства, органи мисливського господарства, органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів України, Національну поліцію, органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадські організації та громадян.

У підрозділі 4.5 «Профілактика правопорушень у сільському господарстві засобами адміністративного права» наголошено, що делікти у сільському господарстві справляють загалом негативний вплив на сільське господарство, як спеціальну сферу економіки, завданням якої є забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості.

Об'єктивна сторона таких деліктів стосується знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, пошкодження насаджень, порушення фітосанітарних та ветеринарних та інших встановлених державою вимог з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, в ході перевезення її через митний кордон, щодо насінництва та розсадництва, щодо захисту тварин та рослин та вчинення дій у сфері сільського господарства, які завдають шкоди здоров'ю населення. Суб'єктами вчинення таких деліктів є посадові особи, громадяни, які займаються сільським господарством, посадові особи, до компетенції яких належить здійснення контролю за виконанням вимог щодо насінництва, рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних правил, особи, які працюють на посадах механізаторів. Профілактику адміністративних правопорушень у сільському господарстві слід визначати як систему заходів соціального, спеціального та індивідуального характеру, що реалізуються органами публічного управління, їх посадовими особами, громадськими організаціями та окремими громадянами задля виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, які посягають на суспільні відносини щодо дотримання фітосанітарних та ветеринарних та інших встановлених державою вимог з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, в ході перевезення її через митний кордон, щодо насінництва та розсадництва, щодо захисту тварин та рослин, здоров'я населення в ході здійснення сільськогосподарської діяльності, усунення чинників, які детермінують протиправну діяльність сільгоспвиробників та інших осіб щодо порушення фітосанітарних, ветеринарних та інших вимог щодо забезпечення безпеки здійснення сільської діяльності для населення, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки, запобігання правопорушенням у цій сфері. Система суб'єктів профілактики таких деліктів охоплює адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державне агентство лісових ресурсів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, громадські організації та громадян. Діяльність усіх суб'єктів профілактики правопорушень у сільському господарстві є важливим засобом подолання соціальних, економічних, правових та інших чинників впливу на відносини у сфері сільського господарства задля захисту прав учасників правовідносин у сфері сільського господарства, населення, інтересів держави загалом.

Розділ 5 «Удосконалення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1 «Сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання» деталізовано сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. З'ясовано, що

різноманіття деліктів у фінансово-економічній сфері потребує широкого кола засобів протидії, дедалі ширшого залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Вагомі проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері стосуються недосконалості нормативно-правової основи її здійснення. Цю думку підтримують громадяни та посадові особи, які були опитані в рамках проведеного за темою дисертаційного дослідження анкетування. Зокрема, як свідчать результати анкетування, 24 % опитаних громадян та 22% опитаних посадових осіб органів публічного управління вважають, що вітчизняне законодавство цілком визначає порядок організації та реалізації відповідних заходів профілактики. Натомість 43% громадян та 26% посадових осіб стверджують, що воно частково задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру адміністративно-правовими засобами, а 30% громадян та 43% опитаних за темою дисертації посадових осіб переконані, що воно не задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру взагалі. Найкращому вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері слугувало б прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років. У цьому програмному документі держава повинна ідентифікувати основні ризики та загрози фінансово-економічного характеру, особливо нові, пов'язані з розвитком економіки, науково-технічним прогресом та комп'ютеризацією більшості фінансово-економічних процесів, ті, що зумовлені з фінансово-економічним аспектом протистояння з іншими державами на тлі проведення ООС, визначити суб'єктів профілактичного впливу, засоби його здійснення, шляхи та способи нейтралізації причин вчинення цих деліктів. Підтримали ідею прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері 56% опитаних за темою дисертації громадян та 54% посадових осіб і лише 4% громадян та 2% посадових осіб були категорично проти прийняття такого нормативно-правового акта. Доцільним у сучасних умовах розвитку вітчизняного адміністративного законодавства також прийняття закону України «Про профілактику правопорушень в Україні», в якому б не лише окреслювалася система заходів охорони пріоритетних сфер суспільних відносин від протиправних посягань, але й принципи та способи їх здійснення, система чинників, які зумовлюють цю діяльність, правові засади загальної та індивідуальної профілактики таких деліктів. Особлива увага в цьому нормативно-правовому акті повинна приділятися суб'єктам профілактичного впливу, їх завданням, правам та обов'язкам, формам та методам взаємодії, порядку реалізації їх повноважень та способам залучення громадськості до профілактичної роботи. Важливість прийняття такого нормативно-правового акта засвідчується результатами опитування громадян за темою дисертаційного дослідження. Зокрема 52% опитаних громадян та 65% посадових осіб органів публічного управління засвідчили нагальну потребу прийняття цього закону.

Удосконалення також потребує практична діяльність органів публічного управління, які організують та реалізують заходи профілактики деліктів фінансово-економічної сфери. Особливо важливим є залучення потенціалу автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою ідентифікації як самих деліктів у фінансово-економічній сфері, так і причин і умов їх вчинення. Посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері пов'язують зі створенням Бюро економічної безпеки, що слід вважати одним з найважливіших центральних органів виконавчої влади, який уповноважений реалізувати державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів. Вимоги забезпечення фінансово-економічної безпеки цим органом потребують розширення його повноважень щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

У підрозділі 5.2 *«Напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері»* з'ясовано, що нормативно-правове визначення правових гарантій фінансово-економічної безпеки держави, у тому числі профілактики деліктів фінансово-економічного характеру в зарубіжних країнах, виходить з різних моделей організації протидії таким деліктам. Досвід зарубіжних країн так само, як і досвід деяких держав СНД, свідчить про ефективність спеціального правоохоронного органу, який запобігає, виявляє, припиняє та розслідує фінансово-економічні правопорушення. З метою апробації кращої практики функціонування органів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, за сприяння і консультування представників країн ЄС, в Україні створено Бюро економічної безпеки України. В основі функціонування цього органу буде закладено сучасну модель правоохоронної роботи ІЛР (Intelligence Led Policing). Вважаємо, що на часі формування в структурі цього новоствореного органу спеціальних підрозділів, діяльність яких би стосувалася профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, нейтралізації негативних чинників, що впливають на цю сферу.

Наголошено, що у багатьох країнах наявні стратегічні концепції забезпечення фінансово-економічної безпеки держав, або питанням фінансово-економічної безпеки присвячено вагомий роль у структурі Концепції національної безпеки держави.

Визнано потребу адаптувати в Україні досвід широкого залучення суб'єктів господарювання та громадськості до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. У таких умовах надзвичайно важливим завданням держави є надання навчально-методичного забезпечення для таких суб'єктів, відкритість баз даних, інформаційних ресурсів, що здатні допомогти виявляти потенційні делікти та повідомляти правоохоронні та контролюючі органи про їх вчинення.

ВИСНОВКИ

Результати комплексного аналізу профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, проблем її організації та реалізації, їх подолання засобами адміністративного права сформульовані з огляду на використання широкого комплексу методів наукового пізнання, положень чинного законодавства та практики його реалізації, широкої емпіричної основи дослідження. Вони дозволили реалізувати мету і завдання дисертаційного дослідження, відобразити положення наукової новизни та обґрунтувати шляхи вирішення сучасних проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути представлені у висновках:

1. Формування наукознавчого підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права стало запорукою пізнання сучасного змісту категорії «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері». Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права відображає тенденції наукового пошуку щодо визначення закономірностей, способів визначення й побудови теорій та тверджень, системи сучасних знань про особливості фінансово-економічної сфери, специфіки деліктів у фінансово-економічній сфері, особливостей профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, тощо, і охоплює кілька груп наукових розвідок. Такі наукові публікації стосуються: 1) дефініювання та визначення основних характеристик фінансово-економічної безпеки держави та її основних складових (фінансової та економічної безпеки); 2) аналізу окремих підсистем фінансово-економічної сфери (бюджетної, податкової, тощо); 3) загальнотеоретичного визначення профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру; 4) визначення правової природи та здійснення правової характеристики окремих адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері, визначення їх складу; 5) аналізу змісту профілактики адміністративних правопорушень та специфіки заходів профілактичного впливу на суспільні відносини у фінансово-економічній сфері; 6) діяльності суб'єктів, наділених можливістю реалізовувати заходи профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері, теоретико-правовим підходам до визначення сутності фінансового контролю та ін. Методологічну основу дослідження склали філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний,

порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання.

2. Сформульовано понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. Цілісне тлумачення особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері здійснено з огляду на лінгво-юридичний зміст низки термінів: «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень», «правопорушення у фінансово-економічній сфері». З'ясовано, що терміном «правопорушення у фінансово-економічній сфері» слід окреслювати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створенням, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій.

3. Встановлено, що система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів у сфері фінансово-економічних відносин. Уся ця система правопорушень у фінансово-економічній сфері посягає на здійснення фінансово-економічного управління, завдає збитки державі, державним та суспільним інтересам, переслідує мету одержання економічної вигоди, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Основними ознаками системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісність та чітка структурованість з огляду на їх зміст та суспільну небезпеку, суб'єктів вчинення та іншу специфіку, єдність та взаємний вплив чинників, що їх зумовлюють, деструктивний вплив на державу та фінансово-економічні відносини, відносини публічного адміністрування фінансово-економічної сфери, що в ній наявні, об'єктивування через деструктивну, протиправну дію чи бездіяльність, яка з юридичного погляду виражається у невиконанні особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушенні вимог закону, недотриманні нормативних вказівок чи заборон, порушенні прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, тощо. Представлено класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері з огляду на зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові

об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складу таких деліктів, ознаку «суспільної небезпеки» та специфіку характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

4. З'ясовано поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації. Профілактику адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері представлено багаторівневою системою заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, стабільність банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, порушення фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення. До її особливостей віднесено такі характеристики: 1) профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою, яка складається із сукупності елементів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності між собою та складають певну цілісність (заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру), що стосується попередження та припинення деліктів, що проявляються як невиконання особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушення вимог закону, недотримання нормативних вказівок чи заборон, порушення прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин припинення протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню таких правопорушень, їх нейтралізації; 2) профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть виявлятися і як причини й умови здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру; 3) вона пов'язана з реалізацією спеціалізованими, так і неспеціалізованими суб'єктами профілактики субстанційних та діяльнісних правових явищ, за допомогою яких конкретні суб'єкти фінансових правовідносин досягають публічно-правової мети щодо

реалізації профілактики деліктів; 4) об'єктом профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціально значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу; 5) система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

5. Визначено правову природу адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та встановлено, що вони проявляються у єдності правового інструментарію та форм правореалізаційної практики у сфері економіки та фінансів. До їхньої системи входять засоби-регулятори, зокрема норми, положення чинного законодавства, явища правової форми, зокрема адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері. Особливе значення, з огляду на важливість виховного, мотиваційного аспектів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають явища суб'єктивної сторони правової діяльності (правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, тощо).

6. Визначено зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Різні, на перший погляд, адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері, водночас утворюють стійку систему, що дає змогу суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам і громадянам, їхнім об'єднанням та іншим суб'єктам здійснювати протидію правопорушенням фінансового характеру, встановити причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізувати чинники, які детермінують деліктну поведінку, здійснювати

попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Система цих засобів стосується регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, зокрема адміністративних правопорушень, деталізованих у КУпАП (статті 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-2, 164-12 КУпАП)), та фінансових правопорушень, склад яких визначено в змісті Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР та інших нормативно-правових актів. Комплексний аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері дав змогу виокремити найсуттєвіші ознаки цих засобів. Реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих засобів здебільшого потребує наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Система засобів профілактичного впливу спрямована на діяльність широкого кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ. Особливістю системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є тісний зв'язок цих засобів з неправовими засобами впливу психологічного, економічного, ідеологічного та іншого характеру та потреба залучення усього арсеналу таких засобів для досягнення профілактичної мети. Важливими критеріями, що сприяють розумінню специфіки профілактики досліджуваних деліктів у фінансовій сфері є особливості виду фінансових правовідносин, що визначають зміст фінансово-правових інститутів. З огляду на зазначене можна виокремити профілактику бюджетних, податкових, митних деліктів, правопорушення у банківській сфері, тощо.

7. Визначено зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері є важливою системою інструментів адміністративного права, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, нейтралізацію чинників, що негативно на неї впливають, порушують економічні права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, припинення деліктної поведінки в економічній сфері. Вони відзначаються низкою ознак. Найбільш вагомими засобами профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері є засоби-норми, індивідуальні рішення суб'єктів публічної влади, діяльнісні засоби, пов'язані з активною діяльністю щодо попередження, припинення деліктної поведінки, усунення чинників, що її зумовлюють, нейтралізації причин та умов її здійснення, ліквідації передумов до їх повторення. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у

економічній сфері проявляються у вигляді інструментів особливого різновиду соціального управління чи підінституту правоохоронної діяльності, що спрямований на утвердження принципів економічної та національної безпеки, пріоритету захисту економічних прав та законних інтересів громадян та економічних інтересів держави. Ця система засобів є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Профілактичні засоби втілюються в життя через потенціал нормативно-правового, організаційного та виховного профілактичного впливу. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері можуть стосуватися загально-соціальної профілактики, або реалізовуватися в рамках спеціальних та індивідуальних заходів профілактики економічних правопорушень. Особливо важливими сферами економічних відносин, в яких вчиняються адміністративні делікти, на профілактику яких спрямовані засоби адміністративного права, є сфери промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів (глава 8 КУпАП), торгівлі, громадського харчування, сфера послуг (глава 12 КУпАП), власності (глава 6 КУпАП), сільського господарства (глава 9 КУпАП), тощо. Система засобів профілактики правопорушень щодо економічних правовідносин є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Реалізація цих засобів відбувається на засадах координації, взаємодії суб'єктів профілактичного впливу.

8. Основні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права представлено кількома блоками, серед яких недоліки сучасної фінансово-економічної системи, різноманіття ризиків щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, динамічність їх змін; недосконалість нормативно-правової основи здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відсутність уніфікованих нормативно-правових актів, що визначали б особливості правових засад, завдань, видів і порядку ведення профілактичної роботи щодо фінансово-економічних деліктів; недоліки функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, координації, узгодження їх профілактичної діяльності, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; недостатнє залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Недостатньо регламентованими у чинному законодавстві є повноваження суб'єктів профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу, зокрема й повноваження Бюро економічної безпеки України щодо профілактики таких адміністративних деліктів; відсутність належного рівня діджиталізації процесів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження сучасних IT-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю, тощо. Розуміння потреб посилення в Україні процесів діджиталізації профілактики

правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю є і серед громадян, і серед посадових осіб. Так 80% громадян та 74% опитаних за темою дисертації посадових осіб наполягають на потребі посилення цих процесів.

З огляду на зазначене, основні шляхи подолання окреслених проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинні стосуватися формування правових гарантій фінансово-економічної системи держави, спрямованих на забезпечення її ефективного функціонування, формування сучасних нормативно-правових інструментів, як субстанційних правових явищ, що дозволяють суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам, представникам громадськості протидіяти правопорушенням фінансово-економічного характеру, удосконалення правореалізаційної діяльності таких суб'єктів через налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, запровадження єдиного комплексу профілактичних заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють вчиненню посягань на фінансово-економічну систему, системи контролю за їх реалізацією, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю для ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері, удосконалення правового статусу Бюро економічної безпеки України та розширення його можливостей щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно слугувати прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні» та Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на найближчих п'ять років.

Для посилення захисту прав, свобод та законних інтересів людини запропоновано внести зміни до частини першої ст. 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII, частини першої ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, частини 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227. Ці зміни стосуються розширення завдань Бюро економічної безпеки України, зокрема доповнення їх обов'язком розроблення автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою отримання інформації про рівень економічної безпеки, ідентифікації фактичних відхилень від граничних значень індикаторів економічної безпеки, виявлення злочинів та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення; забезпечення економічної безпеки держави за допомогою профілактики адміністративних правопорушень, причин і умов їх вчинення; забезпечення координації, узгодження профілактичної діяльності у сфері економіки, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого

самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами з метою виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення, напрацювання способів їх мінімізації та усунення. На часі також розширення превентивних заходів, що вживаються Національною поліцією задля посилення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, профілактичних повноважень Державної митної служби України.

9. З'ясовано напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Встановлено, що удосконалення адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно стати результатом визначення та адаптації кращого досвіду функціонування органів публічного управління у фінансово-економічній сфері в зарубіжних країнах. У зарубіжних країнах наявні чотири основні моделі організаційно-правового механізму функціонування уповноважених органів держави, що мають змогу реалізовувати заходи профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері. Використання досвіду Великої Британії, Італії, Румунії, Німеччини та інших країн з розвинутою економікою щодо адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є запорукою проведення успішних реформ в Україні. Слід взяти до уваги практику зарубіжних країн щодо створення єдиного воєнізованого правоохоронного органу, до повноважень якого входить боротьба з економічними правопорушеннями. З метою апробації кращої практики функціонування органів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, за сприяння і консультування представників країн ЄС, в Україні створено Бюро фінансових розслідувань. На часі формування в структурі цього новоствореного органу спеціальних підрозділів, діяльність яких би стосувалася профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, нейтралізації негативних чинників, що впливає на цю сферу. Слід адаптувати в Україні досвід широкого залучення суб'єктів господарювання та громадськості до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. У таких умовах надзвичайно важливим завданням держави є надання навчально-методичного забезпечення для таких суб'єктів, відкритість баз даних, інформаційних ресурсів, що здатні допомогти виявити потенційні делікти та повідомити правоохоронні і контролюючі органи про їх вчинення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні: монографія. Львів: Навчально-науковий

інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 459 с.

Рецензія:

Хомишин І. Ю. Рецензія на монографію к.ю.н. Комарницької Ірини Іванівни «Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні». *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 7 (41). С. 112–113.

2. Комарницька І. І. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union. Р. 2: колективна монографія. Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 592 с.

3. Blikhar M. M., Savchenko L.A., Komarnytska I.I., Vinichuk M.V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2019. Вип. 2 (29). С. 101–112.

4. Шевчук В. О., Бліхар М. М., Комарницька І. І., Татарин Н. М. Rule of law and economic growth. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2020. Т1. №32. С.278–289.

5. Blikhar M.M., Mykhalitska N., Vereskliа M., Komarnytska I.I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2021. Т.2, №37. С. 426–437.

6. Комарницька І. І., Личенко І. О. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 271–278.

7. Комарницька І. І. Шляхи підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 850. С.53–62.

8. Комарницька І. І. Взаємодія суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. №865. С. 242–248.

9. Комарницька І. І. Адміністративні та правові аспекти діяльності правоохоронних органів у сфері захисту права власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 876. С.144–151.

10. Комарницька І. І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.

11. Комарницька І. І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2018. № 894. С. 165–170.

12. Комарницька І. І. Адміністративно-правовая ответственность педагогических работников относительно правонарушений в сфере авторских и смежных прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Leges et Vita»)*. Молдова, 2019. №6/2 (330). С.45–49.

13. Комарницька І. І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №6 (280). С. 169–172.

14. Комарницька І. І. Права інтелектуальної власності у науково-педагогічній діяльності та їх захист. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2019. № 22. С.174–179.

15. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 81. С. 26–35.

16. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37.

17. Комарницька І. І. Адміністративна відповідальність: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 2(26). С. 155–161.

18. Комарницька І. І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.

19. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 205–210.

20. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С.51–60.

21. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. №4 (38). Т.1. 2021. С. 15–23.

22. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. Р. 90–95.

23. Комарницька І. І. Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 399–402.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Комарницька І. І. Медіація як сфера наукових досліджень. *Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: матеріали круглого столу* (м. Львів, 15 травня 2017 року). 2017. С. 255–259.

25. Комарницька І. І. Сучасний стан й перспективи розвитку співробітництва України та НАТО. *Правові засади Європейської та*

Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). 2017. С. 144–150.

26. Комарницька І. І. Права людини як центральна ідеологія держав. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 27 квітня 2018 року). 2018. С. 121–123.

27. Комарницька І. І. Нові реалії співробітництва Україна-Нато. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: збірник тез учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів: ННІПП Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.131–137.

28. Комарницька І. І. Реалізація та захист прав та свобод людини та громадянина. *Права людини та національна безпека»: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 10 грудня 2019 року). С. 113–116.

29. Комарницька І. І. Процес захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному праві України. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of international scientific and practical conference* (Liverpool, November 6-7, 2019). С.316–323.

30. Комарницька І. І. Правові аспекти адміністративної відповідальності в Українському законодавстві. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of VIII international scientific and practical conference*. (Vancouver, April 15-17, 2020). С. 502–511.

31. Комарницька І. І. Сучасна доктрина адміністративного права і процесу за участі органу державної влади. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of IX international scientific and practical conference* (Sofia, May 6-8, 2020). С. 458–467.

32. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends : proceedings International scientific and practical conference* (Lublin, October 30-31, 2020). 2020. С. 249–252.

33. Комарницька І. І. Ознаки системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Адвокатура в умовах сучасних змін : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 09 жовтня 2020 р.). 2020. С. 180–184.

34. Комарницька І. І. Адміністративно-правова природа засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16 жовтня 2020 р.). 2020. С. 181–185.

35. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. *European potential for the development of legal*

science, legislation and law enforcement practice. Abstracts of international scientific and practical conference (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). С.158–161.

які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Комарницька І. І., Личенко І. О. Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у сфері власності. Львів: Бадікова Н.О., 2017. 188 с.

37. Комарницька І. І. Еволюційні процеси українського та зарубіжного конституціоналізму. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 травня 2017 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 82–85.

38. Комарницька І. І. Європейські конституційні реформи: досвід для України. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів учасників першої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 квітня 2019 року). Львів ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С.79–83.

АНОТАЦІЯ

Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Представлено результати наукового аналізу теоретико-метрологічних та адміністративно-правових засад профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, визначено поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації, деталізовано правовий статус суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності. Здійснено правовий аналіз змісту та особливостей адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері (щодо правопорушень у бюджетній, податковій, митній, банківській сферах) та адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері (щодо правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності; правопорушень, що посягають на власність; правопорушень у

сільському господарстві). З'ясовано нові тенденції трансформації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері. Окреслено сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання, напрями використання іноземного досвіду задля їхнього подолання. Обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до законодавства задля підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Ключові слова: фінансова сфера, економічна сфера, фінансово-економічна сфера, економічна безпека, фінансова безпека, адміністративне правопорушення, профілактика правопорушень, засоби адміністративного права.

АННОТАЦИЯ

Комарницькая И. И. Профилактика правонарушений в финансово-экономической сфере средствами административного права. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины. – Львов, 2021.

Диссертация посвящена комплексному исследованию профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере средствами административного права. Представлены результаты научного анализа теоретико-методологических и административно-правовых основ профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере средствами административного права, определено понятие, особенности профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере и административно-правовые основы ее реализации.

Сформулировано категориальный аппарат сферы профилактики правонарушений финансово-экономического характера. Определено содержание категорий «экономическая безопасность», «финансовая безопасность», «финансовая сфера», «экономическая сфера», «административном правонарушении», «профилактика правонарушений». Обоснованно дефиницию категории «административно-правовые средства профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере», учитывая лингво-юридическое содержание терминов «финансовая сфера», «экономическая сфера», «административном правонарушении», «профилактика правонарушений».

Определено содержание системы правонарушений в финансово-экономической сфере в Украине и разновидности деликтов, что ее формируют. Представлена классификация правонарушений в финансово-экономической сфере, учитывая содержание правоотношений, охраняемых нормами административно-деликтного законодательства, видовые объекты

административных правонарушений в финансово-экономической сфере, субъектов их совершения, источники фиксации составов таких деликтов, признаки «общественной опасности» и специфику характера причиненного ущерба, признаки субъективной стороны (форм вины) и факторы финансово-экономического характера, обуславливающие совершение таких административных деликтов.

Определено понятие и особенности профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере и административно-правовые основы ее реализации.

Выделены основные разновидности административно-правовых средств профилактики правонарушений в экономической сфере. Установлено, что различные административно-правовые средства профилактики этих деликтов создают устойчивую систему. Составляющими элементами системы этих средств являются средства-регуляторы, в частности нормы, положения действующего законодательства, категории правовой формы, в том числе административно-правовые акты общего и индивидуального действия, определяющие правовые основы предупреждения и пресечения деликтовой деятельности в финансово-экономической сфере, так и деятельностные средства, в частности правотворчество, правоприменение, толкование положений действующего законодательства в финансово-экономической сфере.

Детализировано правовой статус субъектов профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере и административно-правовые основы их деятельности, обоснована необходимость институциональных изменений в системе органов публичного управления, являющихся субъектами профилактики административных правонарушений в финансово-экономической сфере.

Осуществлен правовой анализ содержания и особенностей административно-правовых средств профилактики правонарушений в финансовой сфере (касательно правонарушений в бюджетной, налоговой, таможенной, банковской сферах) и административно-правовых средств профилактики правонарушений в экономической сфере (касательно правонарушений в сфере промышленности, строительства и использования топливно-энергетических ресурсов; в области торговли, общественного питания, сферы услуг и предпринимательской деятельности; правонарушений, посягающих на собственность; правонарушений в сельском хозяйстве). Обосновано новые тенденции трансформации административно-правовых средств профилактики правонарушений в финансовой и экономической сфере.

Определены современные проблемы профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере средствами административного права и пути их преодоления, направления использования зарубежного опыта для их преодоления. Обоснованы предложения по внесению изменений в законодательство для повышения эффективности профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере. Проанализирован опыт

стран с развитой экономикой касательно административно-правового обеспечения профилактики правонарушений в финансово-экономической сфере для определения направлений осуществления реформ в Украине в этой сфере.

Ключевые слова: финансовая сфера, экономическая сфера, финансово-экономическая сфера, экономическая безопасность, финансовая безопасность, административное правонарушение, профилактика правонарушений, средства административного права.

ANNOTATION

Komarnytska I. I. Prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law. – *Printed as a manuscript.*

The thesis for the scientific degree of Doctor of Law in speciality 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; information law. – Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2021.

The dissertation deals with the comprehensive study of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law. The results of the scientific analysis of the theoretical-methodological and administrative-legal principles of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law are presented. The concepts, special features of measures for the prevention of offenses in the financial-economic sphere and administrative-legal principles of its implementation are determined. The legal status of subjects of the prevention of offenses in the financial-economic sphere and administrative-legal principles of their activities are detailed. The legal analysis of the content and features of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial sphere (for offenses in the budget, tax, customs, banking spheres) and administrative and legal measures for the prevention of offenses in the economic sphere (for offenses in the field of industry, building and use of fuel and energy resources; in the field of trade, public catering, services and entrepreneurship; offenses against property; offenses in agriculture) is carried out. New tendencies of the transformation of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere are elucidated. The modern problems of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law and ways of their overcoming, directions of use of foreign experience for their overcoming are outlined. Proposals for amendments to the legislation to increase the effectiveness of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere are substantiated.

Key words: financial sphere, economic sphere, financial and economic sphere, economic security, financial security, administrative offense, crime prevention, means of administrative law.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 20.08.2021. Замовлення 194.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net